

Теорії політичного лідерства

Поняття

“політичне лідерство”

- У загальному вигляді лідер може бути визначений як «особа, здатна впливати на інших з метою інтеграції спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів даного співтовариства».
- Відповідно лідерство визначається як «один із механізмів інтеграції групової діяльності, коли індивід або частина соціальної групи виконує роль лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи, яка приймає і підтримує його дії».
- Політичне лідерство є одним із різновидів лідерства взагалі. Воно може бути визначене як «процес взаємодії між людьми, в ході якого наділені реальною владою авторитетні люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (чи певну його частину), котра добровільно віддає їм частину своїх політико-владних повноважень і прав».
- Політичне лідерство є вищим рівнем лідерства взагалі, оскільки воно відображає владні відносини в суспільстві на найвищому — державному — рівні.

-
- У політології існує кілька підходів до **пояснення природи політичного лідерства**.
  - Одного разу лідерство розглядається як **вплив на інших людей**. Такий вплив має ряд особливостей: по-перше, він мусить бути постійним; по-друге, вплив має здійснюватися на все оточення лідера, яким залежно від масштабу лідерства може бути група, організація, соціальна спільність чи суспільство в цілому; по-третє, політичного лідера відрізняє явна перевага у впливі порівняно з впливом інших осіб; по-четверте, вплив лідера спирається на його авторитет або принаймні на визнання правомірності його керівництва.
  - Іншого разу феномен політичного лідерства пояснюється на основі **структурно-функціонального підходу**. Суспільство розглядається як складна, ієрархічно організована система соціальних позицій і ролей, а лідерство — як управлінський статус, керівна посада, становище в суспільстві, пов'язане з прийняттям владних рішень, організацією колективних дій.
  - У теорії політичного менеджменту й маркетингу лідерство розглядається як своєрідне **підприємництво**, здійснюване на специфічному — політичному ринку. Як на економічному ринку виробник пропонує споживачеві товар в обмін на гроші, так і на політичному ринку лідер в обмін на керівну посаду в державі пропонує виборцям специфічний товар — програму, способи вирішення тих чи інших суспільних проблем, конкуруючи з іншими претендентами на лідерство.

Теорія рис

- Виникла у ХІХ ст.. Склалася на основі аналізу ролі видатних осіб в історії.
- Згідно з цією концепцією лідерство є результатом наявності у лідера певних психологічних і соціальних рис. На основі аналізу історичних постатей вчені намагалися з'ясувати набір обов'язкових чи бажаних рис особи лідера. Було зібрано великий фактичний матеріал. Серед рис, притаманних політичним лідерам, називались, зокрема, гострий розум, тверда воля, енергійність, компетентність, організаторські та ораторські здібності, готовність брати на себе відповідальність тощо.
- Проте з'ясувалося, що таких рис, які були б притаманними лише політичним лідерам, немає. Чим докладнішим ставав перелік рис лідера, тим точніше він збігався з повним набором психологічних і соціальних рис особи взагалі. З'ясувалося, що різним лідерам можуть бути властиві й протилежні риси. Навіть такі, здавалося б, необхідні для лідера властивості, як розум, сила волі, принциповість тощо, виявилися небезсумнівними. Деякі вчені доводили, що лідерами стають не вольові й принципові особистості, здатні протистояти швидкоплинним масовим настроям, а ті, хто потакає масам, йде у них на поводу.
- В процесі розроблення концепції рис з'ясувалося, що набір рис ідера значно відрізняється залежно від історичних епох та особливостей конкретних держав. А досліді з різними експериментальними групами засвідчили, що лідери одних груп зовсім не визнаються такими в інших групах. Це спричинило появу на доповнення теорії рис іншої концепції витоків політичного лідерства — ситуативної.

Ситуативна концепція

- Виходить з ідеї відносної множинності явищ лідерства і трактує його як функцію ситуації.
- За цією концепцією причина лідерства полягає не в індивіді та притаманних йому рисах, а в тій ролі, яку він має виконувати за конкретних обставин. Саме обставини визначають вибір лідера та його поведінку. Позиції і дії лідера, прийнятні в одних ситуаціях, є непридатними для інших ситуацій.
- У межах ситуативної концепції деякі вчені доходять висновку про те, що в сучасному суспільстві лідером може виступати безпринципна людина, яка є функцією ситуації, керівником, що підкоряється обставинам. Очевидно, що коли концепція рис абсолютизує значення індивідуальних якостей лідера, то ситуативна концепція, навпаки, перебільшує значення обставин. Вона недооцінює роль людської активності в політичному процесі, позбавляє лідера самостійного значення у функціонуванні політичної системи.

Концепція визначальної ролі послідовників (конституентів)

- Вона трактує лідерство як особливий тип стосунків між керівником і послідовниками. Феномен лідерства пояснюється наявністю у лідера послідовників, а в ширшому плані — конституентів, тобто всіх суб'єктів політики, які взаємодіють з одним лідером і впливають на нього: активістів, прихильників, виборців тощо.
- На перший план концепція послідовників висуває аналіз не самих лідерів чи об'єктивної ситуації, а потреб та інтересів оточення лідера, його послідовників. Вважається, що аналіз складу послідовників багато в чому допомагає зрозуміти й передбачити політичну поведінку лідера. Сприймаючи лідера й ситуацію, послідовники в кінцевому підсумку визначають або заперечують саме лідерство, група сама вибирає такого лідера, який її влаштовує. Причина лідерства, отже, корениться не в самому лідері, а в психології і запитах його послідовників.
- Послідовники водночас перебувають під безпосереднім впливом лідера. Взаємодія лідера з послідовниками — це двосторонній рух. Лідери мають змогу значною мірою змінювати свою соціальну опору. Самостійність лідера стосовно послідовників прямо залежить від характеру політичного устрою, ступеня концентрації влади в руках керівника, від політичної культури суспільства в цілому.
- Концепція послідовників визначає лідерство через ставлення оточення до самого лідера. Вона розглядає лідера та його конституентів як єдину систему. При цьому відносини між лідером і конституентами виступають у вигляді ряду взаємопов'язаних ланок: конституенти — послідовники — активісти — лідер. А це свідчить про те, що в демократичних державах претенденти на лідерство, керівні посади можуть розраховувати на успіх лише у разі збігу їхнього іміджу з очікуваннями не просто найближчого оточення чи навіть послідовників, а більш широкого загалу — конституентів. Водночас прихильники концепції послідовників вважають, що визначальна роль оточення справляє на лідера негативний вплив, примушуючи його йти на поводу у натовпу. У цьому вони вбачають основну причину відсутності у наш час таких видатних особистостей, які діяли в минулому.

Психологічна концепція

- Доводить, що в основі суспільного життя лежить людська психіка. Вона є керівною і визначальною щодо інших явищ людського буття. Людина за своєю природою є егоїстичною і владолюбною істотою, прагне до панування над іншими людьми, її дії визначаються волею до влади (Ф. Ніцше), підсвідомими сексуальними інстинктами (З. Фрейд) або іншими психічними мотивами. Слідом за З. Фрейдом деякі дослідники вважають лідерство виявом невротичного стану особи лідера і навіть певним видом божевілля. Вони посилаються на те, що невротиками були такі відомі політичні діячі, як Наполеон, Робесп'єр, Лінкольн, Рузвельт, Гітлер, Сталін та ін.
- Послідовники З. Фрейда поділяють суспільство на психічно нормальних людей, буцімто не здатних до творчості, і маніяків, психопатів, які нібито стають лідерами. Вони доводять, що орієнтованими на лідерство людьми рухає почуття вини, й такі люди шукають полегшення шляхом викриття інших. Або що лідери були в дитинстві пригніченими чи пережили крах багатьох надій і компенсують комплекс неповноцінності жорсткою боротьбою за самоутвердження і владу.
- Очевидно, що концепції Ф. Ніцше та З. Фрейда описують причини виняткових виявів лідерства. Політичні лідери здебільшого й справді відрізняються особливим психологічним складом. Однак ці особливості далеко не завжди пов'язані з якимись психічними аномаліями. Як стверджують психологи, всі люди поділяються на дві категорії: для одних характерна підвищена самоідентичність, а для інших — понижена. Перші зазвичай високої думки про себе, енергійні, впевнені у собі, легко йдуть на ризик, відкрито діляться своїми планами тощо. Другі, навпаки, оцінюють себе нижче від своїх реальних можливостей. Вони схильні до самоаналізу, зазвичай пасивні, обережні, уникають самостійних дій і рішень.
- Лідери є в основному людьми з підвищеною самооцінкою. Для багатьох із них характерне відчуття необхідності власного керівництва іншими людьми. Вони прагнуть завжди бути попереду, брати на себе функції лідерства з власної ініціативи. Значно рідше роль лідера делегується їм оточенням.
- Лідерами є не мислителі, а люди дії. Цим пояснюється, зокрема, те, що серйозні вчені не стають хорошими політичними керівниками. Професійна діяльність ученого пов'язана з розмірковуваннями, сумнівами щодо істинності тих чи інших теоретичних положень, невпевненістю в очікуваних результатах дослідження, нерішучістю, він ніколи не сприймає очевидне за істинне тощо.